

І. М. Шпілько

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

ПРОБЛЕМИ АД'ЄКТОНІМІЇ ТА ІСТОРІЯ ЇЇ ВИВЧЕННЯ В СЛОВАЦЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Визначено проблеми слов'янської та словацької ад'єктонімії, описано історію вивчення словацьких відтопонімних ад'єктивів протягом останнього півстоліття вченими Словаччини, подано періодизацію історії дослідження ад'єктонімів.

Определены проблемы славянской и словацкой адъектонимии, описана история изучения словацких оттопонимных адъективов на протяжении последнего полувека учеными Словакии, представлена периодизация истории исследования адъектонимов.

Problems of Slavonic and Slovakia adjectonymy are defined; history of study of Slovakia toponymic adjectives during last half a century by the scientists of Slovakia is described, the division into the periods of history of research of adjectonyms is given.

Власні назви виникають на базі загальних і водночас є основою для творення певних груп загальних назв. Передусім це стосується ойконімів [1] і похідних від них прикметників – ад'єктонімів [2]. Ад'єктоніми – особливий пласт лексики на межі топонімів й апелятивів. Вивчення специфіки структури цих дериватів є проблемою для будь-якої мови, адже ад'єктоніми, як і ойконіми, здавна утворюють у мові одну з найчисленніших груп і виступають єдино можливим компонентом багатьох суспільних реалій (у слов'янських мовах ад'єктоніми входять до складу назв організацій, підприємств, установ, адміністративно-територіальних одиниць). Однак сучасну слов'янську ад'єктонімію досліджено нерівномірно, недостатньо в слов'янській лінгвістиці проаналізовано ад'єктоніми з погляду словотворення. Укладено дуже мало нормативних словників [3], а правила творення прикметників від ойконімів у правописах не відбивають усіх особливостей словотворення, складностей вибору суфікса, властивих цій групі лексики. З огляду на це дослідження словотвірної структури ад'єктонімів слов'янських мов є на сьогодні досить актуальним.

У словацькому мовознавстві відойконімна деривація привертає увагу вчених досить давно. Зокрема, питання творення прикметників від ойконімів у словацькій мові досліджували Š. Koperdan [20], E. Jóna [18], J. Jacko [11–17], F. Kočiš [19], L. Dvonč [9], J. Horecký [10] та інші.

Ад'єктонімія в словацькому мовознавстві стала об'єктом наукового дослідження на початку другої половини ХХ століття. Ш. Копердан вперше в праці «K tvoreniu substantív a adjektív z miestopisných názvov» [20] визначив актуальність і вказав на необхідність дослідження цієї групи лексики, обґрунтував теоретичні засади словотвору відойконімних похідних.

Учений піднімає наступні теоретичні проблеми та розв'язує практичні питання деривації відойконімних похідних.

1. Проблема вмотивованості творення прикметників від назв населених пунктів у словацькій мові.

Дослідник звертає увагу на те, що часом важко встановити та зрозуміти, який ойконім покладено в основу ад'єктоніма, і відзначає, що зрозумілість у процесі творення ад'єктонімів враховується лише в народному мовленні. Саме мовцям притаманне бажання не порушувати основу ойконіма, вони дбають про те, щоб твірна й

похідна основи були найбільш схожими: *Bobrov – bobrovský, Bobrovec – bobrovecký*, а не *bobrovský* і від ойконіма *Bobrov*, і від ойконіма *Bobrovec*. Учений наголошує на тому, що однокореневі ойконіми, ускладнені демінутивними суфіксами, потрібно розрізняти, і виступає за повернення до старої кодифікації в Правилах словацького правопису 1940 р., тоді як у Правилах словацького правопису 1953 р. такі деривати не розрізняються [20, с. 92]. Але, на думку Ш. Копердана, у процесі нормування системи ад'ектонічного словотворення вмотивованість, зрозумілість, виразність, чіткість, прозорість не повинні стояти над питаннями закономірності [20, с. 84]. Дійсно, тривалий час літературною нормою в словацькому мовознавстві вважалися форми на зразок *brezovský, drienovský* від ойконімів різної морфемної структури (*Brezov* і *Brezovka, Drienov* і *Drienovec*) [23]. У процесі деривації від деяких груп ойконімів відбувається усичення суфіксальної частини твірного слова, яке, на думку В. Н. Немченка, не впливає на семантику похідного, похідні слова певної моделі мають однакові словотвірні значення як з повною, так і з усиченою твірною основою [6, с. 53]. Але через усичення топоформантів значно збільшується кількість омонімічних ад'ектонімів. Усунути омонімічні форми можна тільки шляхом нормування відойконімічних прикметників. Можливо, саме наявність омонімічних ад'ектонімів посприяла введенню нових словотвірних принципів у систему ад'ектонімії, у результаті яких у похідних прикметниках зберігається структура топооснови: *Drienov – drienovský* і *Drienovec – drienovecký* і *drienovský* [21]. Розрізнення ад'ектонімів, утворених від ойконімів-паронімів, на наш погляд, має дві позитивні риси: по-перше, це сприяє кращому розпізнаванню вихідного ойконіма, по-друге, більш чітким є процес творення ад'ектонімів від певних словотвірних типів ойконімів. У ході нормування ад'ектонічної системи неодмінно потрібно зважувати на такі факти: чи задовольняють нові форми похідних прикметників носіїв мови, чи не вимагають вони зайвого переучування, адже старі форми були закономірними для системи словотвору. Отже, до нормування ад'ектонімів треба підходити обережно, уникаючи суб'єктивізму.

2. Проблема залежності між членами дериваційного ряду.

Формальна і значеннєва залежність між членами дериваційного ряду завжди зрозуміла, якщо цей ряд представлений словотвірною парою (твірною та похідною лексемами). Але у відойконімічній деривації, на думку Ш. Копердана, ці зв'язки не завжди досить чіткі через те, що ойконімічний ряд представлений трьома членами: 1) назвою міста (*Orava*), 2) назвою жителя (*Oravec*), 3) прикметником (*oravský*). Учений вважає, що в одних випадках ойконімічний ряд можна поділити на два незалежних ряди (*Bratislava – Bratislavčan, Bratislava – bratislavský*), але в інших випадках це зробити неможливо (*Detva – Detvan, detviansky*), оскільки «на тісній формальній замкнутості цілого топонімічного ряду в словацькій мові на основі назв жителів жіночого роду з суфіксом **-ianka** утворився суфікс прикметників **-iansky** (*Nitra – nitriansky, Nitrianka*), тому із значеннєвого боку тричленний топонімічний ряд розірвати неможливо» [20, с. 89]. Отже, за твердженнями Ш. Копердана, у випадках на зразок *Detva – Detvan, detviansky* прикметники семантично та структурно співвідносяться з назвами жителів. По-іншому розв'язує питання залежності між членами дериваційного ряду В. О. Горпинич. На думку вченого, «всі складники дериваційного ряду мають певну смислову залежність, хоча виділяється незалежний член ряду – топонім, він є домінантною одиницею. Усі інші складники – похідні, їх значення прямо чи опосередковано пов'язане з топонімом. Безпосередньо від опорного складника залежать ад'ектоніми (*Каховка – каховський*). Множинні назви катойконімів (назви жителів) можуть залежати і від топонімів, і від ад'ектонімів: рос. *Москва – москвичи*, але *Пенза – пензенский – пензенцы*. Назви жителів чоловічого і жіночого родів мають пряму

залежність від множинних катойконімів (*сумчани – сумчанин – сумчанка*), з топонімами та ад'ектонімами зв'язок у них опосередкований» [4, с. 150].

3. Проблема напрямку деривації ад'ектонімів.

Ш. Копердан намагається встановити, від якої основи утворюються ад'ектоніми: від основ ойконімів, тобто мотивуються назвами населених пунктів, чи від основ назв жителів. Аналіз досліджуваного матеріалу дає вченому підстави визначити три напрямки мотивації ойконімного ряду: 1) назви жителів і прикметники походять від спільної основи і не залежать один від одного (*Bratislava – Bratislav/čan, bratislav/ský, Balkán – Balkán/ec, balkán/sky*); 2) прикметники утворюються від основ назв жителів (*Detva – Detvan, detvian/sky, Bosna – Bosniak, bosniac/ky*); 3) назви жителів утворюються від похідних основ прикметників (*Moskva – moskov/ský, Moskov/čan; Vrútky – vrútoc/ky, Vrútoč/an*) [20, с. 90]. Отже, Ш. Копердан вважає, що прикметники мотивуються або назвами населених пунктів, або назвами жителів, причому для словацької мови найпоширенішим є спосіб творення прикметників від основи назв жителів. Дослідник зазначає, що «в давній період мови всі прикметникові форми утворювалися з непохідної основи, а лише пізніше з'явився спосіб творення прикметників з похідної основи, яку представляє форма чоловічого роду» [20, с. 91]. Словацький учений не заперечує того факту, що прикметники на зразок *detv-ian-sky* утворено так, щоб запобігти появі групи приголосних на морфемному шві з суфіксом **-sk-ý**, але «спосіб до самостійного творення прикметників за допомогою суфікса **-iansk-y** сформувався, у першу чергу, у прикметників, утворених з назв народів (*Slovan – slovanský*), а потім стало можливим творення відойконімних прикметників за допомогою цього суфікса і там, де не було потреби в усуненні груп приголосних» [20, с. 91].

Позитивно оцінювати викладену словацькими вченими (Ш. Коперданом, а пізніше й Е. Йоною) концепцію про творення відтопонімних прикметників від основ назв жителів немає підстав, оскільки це означає, що твірною базою ад'ектонімів є катойконіми. Якби прикметник утворювався від основи назви жителя, він би мав структурні показники, які б формально його зближували з цією лексемою (пор. *Bratislava → Bratislavský* і *Bratislava → Bratislavčan → Bratislavčiansky*). У такому випадку прикметник, утворюючись від основи катойконіма, має й інше значення, є відкатойконімним прикметником, а не відойконімним. Випадки на зразок *Detva → detviansky* і *Detvan → detviansky, Breza → breziansky* і *Brezan → breziansky* слід розуміти як збіг похідних форм, тобто словотвірними омонімами. Подібні похідні набувають омонімії в процесі словотворення і мають різне словотвірне значення. Форми на зразок *detviansky* утворено не від основ назв жителів, а від основ ойконімів за допомогою суфікса **-sk-ý** й такого морфонологічного явища, як інтерфіксація (інтерфікс **-ian-** поєднує твірну основу й словотвірний суфікс). Також зазначимо, що за встановленою вже традицією ад'ектоніми – це відносні прикметники, утворені від назв населених пунктів і вказують на відношення до населеного пункту. Отже, ад'ектоніми й катойконіми є паралельними утвореннями від спільних ойконімів, і водночас є й формально, і семантично залежними одиницями.

4. Структурне формування твірної основи для деривації ад'ектонімів.

Твердження Ш. Копердана про те, що твірною основою ад'ектонімів виступає або основа ойконімів, або основа назв жителів, не цілком реалізоване в подальшому викладі матеріалу. Досліджуючи процеси творення ад'ектонімів, учений розглядає лише ті випадки, коли твірною основою відтопонімного прикметника є назва населеного пункту. Уперше в словацькому мовознавстві Ш. Копердан зазначив, що основа, з якої утворюються прикметники, зазнає різних фонологічно-морфологічних змін. Як правило, основа ойконіма і твірна основа ідентичні, але основа ойконіма може бути

змінена. Тому дослідник пропонує розрізняти основу слова (тобто власне основу ойконіма) і твірну основу. Ш. Копердан описує ті зміни, які відбуваються в основі ойконімів під час перетворення її на твірну. Найпоширенішим явищем визначено редуцію суфіксів, які оформлюють основу ойконімів. Найчастіше редукуються морфеми в основах ойконімів на **-ovce**, **-ince** (*Michalovce – michalovský, Dudince – dudinský*), **-né** після кореневого **[n]** (*Humenné – humenský, Zakamenné – zakamenský*), інколи – **-ec** (*Bysterec – bysterský*). Відзначає вчений і редуцію звуків **[k]** та **[g]**, які утворюють у кінці основи консонантну групу (*Pezinok – pezinský, Helsinki – helsinský*) [20, с. 93–95]. Зберегти основу ойконіма в структурі ад'ектоніма допомагають зміни її кінцевих приголосних, які настають перед словотворчим суфіксом **-sk-ý**. Більш детально Ш. Копердан аналізує чергування приголосних у процесі творення назв жителів, а в прикметникових формах відзначає альтернацію досить побіжно, зазначаючи лише **k/c** (*diviacky, marocký*), **d'/d**, **t'/t**, **ň/n** (*Mokrad' – mokradský, Novot' – novotský, Muráň – muránsky*) [20, с. 100]. Отже, Ш. Копердан засобами трансформації основи ойконіма у твірну вважає редуцію та чергування. Спираючись на результати нашого дослідження деривації ад'ектонімів, зазначимо, що перетворення семантично твірної основи у структурно твірну не обмежується визначеними Ш. Коперданом двома засобами. Діють й інші явища, такі, як інтерфіксація (*Lada – ladiansky*) та накладання морфем (*Podhájska – podhájsky, Snežnica – snežnický*).

5. Загальні правила творення відойконімних прикметників.

Ш. Копердан визначає суфіксацію єдиним способом творення відойконімних прикметників, яка відбувається:

1. За допомогою суфікса **-sk-ý**:

а) від назв населених пунктів з одним приголосним у кінці твірної основи: *prešovský, popradský, šarišský, levočský*;

б) від слов'янських назв населених пунктів з групою приголосних **-št'** (або аналогічною) в кінці твірної основи: *dobrohošťský, milhošťský, hradišťský*, але *peštiansky, liešťanský*.

2. За допомогою суфікса **-k-ý** від назв населених пунктів, твірна основа яких закінчується приголосним **[k]** (з чергуванням **k/c**), **[c]**, **[s]**: *potocký, mnišecký, ponický, jelenecký, novoveský, nebojský*.

3. За допомогою суфікса **-ý** від назв населених пунктів із групою приголосних **-sk-** і **-ck-** (ад'єктивного і неад'єктивного походження) в кінці твірної основи: *hradický, hanický*. «Але група ойконімів, яка за своєю структурою є прикметниками з суфіксом **-sk-** (*Banské, Jesenské*), має вже готову прикметникову форму, тому тут немає потреби говорити про деривацію» [20, с. 106].

4. За допомогою суфікса **-iansky/-anský**:

а) від назв населених пунктів із групою приголосних у кінці твірної основи: *tepliansky, ovčiansky, nitriansky, nemčiansky*;

б) від назв населених пунктів (частіше односкладових) з одним приголосним: *hutiansky, ladianský, breziansky, sviniansky, križanský*;

в) суфікс **-ánsky** додається до основ, що закінчуються задньоязиковими приголосними і не підлягають палаталізації: *figánsky, šahánský* [20, с. 106].

Отже, Ш. Копердан у словацькій мові виділяє чотири суфікси, які беруть участь у творенні ад'ектонімів: **-sk-ý**, **-k-ý**, **-ý**, **-iansky/-anský**.

Результати сучасного дослідження процесів деривації та механізмів поєднання морфем переконливо доводять, що ад'ектоніми словацької мови утворюються за допомогою двох суфіксів: простого **-sk-ý** та складного **-iansky**. Інші елементи, структурно подібні до суфіксів, виступають або фонологічно залежними, або морфологічно залежними варіантами.

Праця Ш. Копердана – ґрунтовне дослідження питань творення відтопонімних похідних. З того часу минуло більше сорока років, відбулися зміни в системі деривації словацьких ад'ектонімів, які зафіксовані новими Правилами словацького правопису і потребують подальших вивчень.

Дослідження Ш. Копердана було не єдиним у цій галузі. На увагу заслуговує наукова робота Е. Йони «Přidavné mená k miestnym názvom» [15], в якій подано глибший аналіз словотвірних явищ та інший погляд на вирішення окремих питань.

Дослідник аналізує, з якими основами сполучається суфікс **-sk-ý**, відзначає консонантні основи, які не зазнають змін у процесі творення ад'ектонімів. Новою є увага до визначення своєрідності суфікса. Е. Йона **-sky**, **-(c)ký/-(c)ky**, **-iansky/-anský** вважає варіантами суфікса **-ský**. По-іншому вчений розглядає питання способів творення ад'ектонімів від ойконімів на **-sk-**. На його думку, позамовний фактор визначає спосіб творення похідних прикметників. Від давніх топонімів прикметники утворюються, як і від усіх інших груп, від основи ойконіма без граматичних морфем: *Uhorské – uhorštiansky*, *Ploské – ploštiansky*. А на утворення ад'ектонімів від більш пізніх топонімів має вплив суфікс **-čan** і неоднакове ставлення мовної теорії до чергування **sk/šť**: *Jesenské – Jesenčan – Jesenčanka – jesenčiansky* і *jesenský*, *Partizánske – Partizánčan – Partizánčanka – partizánčanský* і *partizánsky*. Все це призвело до існування в словацькій мові двох різних форм похідних прикметників, утворених від одного словотвірного типу.

Отже, Е. Йона розв'язує проблемні питання відойконімного словотворення, але і його дослідження не відтворює загальної картини деривації ад'ектонімів. Автор і не претендував на це, адже намагався звернути увагу лише на ті моменти, які викликали сумніви в процесі творення ад'ектонімів і вимагали ретельнішого дослідження.

Своєрідним кроком в історії вивчення ад'ектонімії стає вихід у словацькому мовознавстві Словника словацької мови (далі – ССМ), який містить ойконіми Словаччини та утворені від них деривати, катойконіми й ад'ектоніми. Зафіксований цим словником ойконімний матеріал стає джерельною базою для подальших досліджень у галузі відойконімної деривації. Тому в 70-ті роки ХХ століття в словацькому мовознавстві вивчення ад'ектонімії значно активізується: з'являються статті в журналах та наукових збірниках. Саме після виходу ССМ учені впритул підходять до аналізу словотворення ад'ектонімів від різних словотвірних типів ойконімів. Основну увагу дослідників зосереджено навколо назв населених пунктів з формантами **-ce** та **-ec**. Вивчення процесів творення відтопонімних прикметників цих словотвірних типів обумовлено низкою факторів: по-перше, ойконіми з формантом **-ce** становлять найчисленніший словотвірний тип у словацькій мові, по-друге, серед ойконімів з формантами **-ce** і **-ec** найчастіше виникають словотвірні варіанти ад'ектонімів, які спричиняють порушення літературної норми.

Й. Яцко, наприклад, одну із своїх статей присвятив проблемі творення ад'ектонімів від назв населених пунктів на зразок *Lučenec*, тобто від ойконімів з формантом **-ec**. За його словами, «деякі висновки цієї проблеми залишаються незадовільними, адже суперечать системі сучасної словацької літературної мови» [15, с. 304].

Ф. Кочиш торкається питання невнормованості творення відносних прикметників від деяких ойконімів з формантом **-ce** і намагається з'ясувати, яка з ад'ектонімних форм є правильною: із збереженням чи усіченням форманта **-ce** в структурі деяких ад'ектонімів [19].

Предметом уваги в ці роки стає й група місцевих назв з формантом **-any** та похідних від них. Основну увагу зосереджено на вирішенні проблем квантитативності в ад'ектонімах, утворених від ойконімів на зразок *Krškany*. Й. Яцко, розглядаючи питання творення ад'ектонімів від ойконімів на **-an-y** з препозиційним приголосним [k]

(*Krškany, Trakany*), пропонує вживати форми з довгим [á] (*krškánsky, trakánsky*) [17]. Л. Двонч, навпаки, вважає, що немає жодних аргументів вважати такі деривати нормативними в сучасній словацькій літературній мові. Правильними, на його думку, є форми на зразок *krškanský* з коротким голосним у похідній основі [8, с. 225].

Обговоренню та критиці підлягають і форми ад'ектонімів, утворені від кореневих ойконімів. Так, Й. Яцко, досліджуючи процеси творення похідних від ойконімів на зразок *Boca*, критикує наявність у Словнику словацької мови форм *nižnobociansky, vyšnobociansky*. Відповідно до дериваційної системи літературної словацької мови Й. Яцко пропонує кодифікувати від ойконімів *Nižná Boca* і *Vyšná Boca* ад'ектоніми з кореневим чергуванням *c/č* перед суфіксом **-iansk-y**: *nižnobočiansky, vyšnobočiansky* [11, с. 144].

Отже, словацькі дослідники акцентують увагу на тому, що в системі ад'ектонімії наявні фонетичні та словотвірні розбіжності між прикметниками в межах однієї групи, а деякі з них утворено всупереч закономірностям словацького словотвору.

Результатом плідної роботи словацьких учених над нормуванням ад'ектонімів є розділ «Názvy obcí na Slovensku», який включено до Правил словацького правопису (далі – ПСП) 1991 р. В історії видання ПСП такий розділ вміщено вперше. Словацькі лінгвісти зазначають, що «введення назв населених пунктів Словаччини та їх похідних до Правил словацького правопису треба дуже позитивно оцінювати з погляду мовної практики та мовного виховання» [12, с. 79]. З початку 90-х рр. у словацькому мовознавстві досліджуються нові принципи деривації ад'ектонімів, які мають місце в чинному правописі, але основну увагу лінгвісти зосереджують на тих змінах у структурі ад'ектонімів, що фіксують два видання – Словник словацької мови та Правила словацького правопису.

Як і в попередні роки, учені вивчають процеси деривації ад'ектонімів, утворених від ойконімів з формантом **-ce**. Л. Двонч аналізує зміни в системі ад'ектонімного словотворення в ПСП у порівнянні з іншими мовними посібниками і зауважує, що «виявляється тенденція до активізації використання дериватів на **-ský** або **-iansky** замість дериватів на **-ký** зі вставним голосним [e], наприклад, *Medzilaborce – medzilaborský*» [9, с. 92].

Значний внесок у вивчення словацької ад'ектонімії зробив Й. Яцко, дослідивши творення похідних від різних структурних груп ойконімів. Учений описує нові принципи творення ад'ектонімів від односкладових ойконімів чоловічого роду, що зафіксовані в Правилах словацького правопису [16, с. 125–127]. У своїх працях Й. Яцко торкається таких питань, як зміна квантитативності в деяких ойконімах середнього роду, яка спричинила зміни в дериваційній системі; зміна словотвірної структури прикметників, утворених від ойконімів ад'ективної форми з формантом **-ské** (*Smolinské, Banské, Partizánske* та подібні) [13, с. 274–282]. Аналіз ад'ектонімних форм у ПСП дав підстави Й. Яцкові зробити висновок, що «у подальших виданнях Правил словацького правопису треба зробити деякі корекції та зміни» [14, с. 79].

Отже, умовно в історії вивчення словацької ад'ектонімії можна виділити три етапи. Перший етап (з другої половини 50-х років – кінець 60-х років ХХ ст.) – від праці Ш. Копердана до Словника словацької мови. Це період становлення дослідження відтопонімних похідних: вивчення твірних і похідних основ ад'ектонімів, способів словотворення цих лексем, визначення словацьких ад'ектонімних словотворчих морфем. Завершився цей етап виходом Словника словацької мови, де вперше в словацькому мовознавстві зафіксовано словацькі ойконіми та їх деривати. Другий етап (початок 70-х років – 1991 рік ХХ ст.) – від Словника словацької мови до Правил словацького правопису 1991 року. Він характеризується дослідженням словотво-

ру ад'ектонімів від кореневих і різних груп суфіксальних ойконімів. На основі досліджень словацькі вчені виявили, що певні форми ад'ектонімів, які вміщує Словник словацької мови, не відповідають словотвірній системі сучасної словацької літературної мови. Правила словацького правопису 1991 року, фіксуючи ойконіми та відойконімні похідні, відображають результати здійсненого унормування в системі ад'ектонімного словотворення, нові тенденції в розвитку ад'ектонімії. Протягом цього етапу було видано тритомний Краєзнавчий словник сіл у Словаччині [24], в який включено відойконімні деривати. Але видання цього словника не стало визначальним у періодизації вивчення ад'ектонімів, оскільки похідні прикметники та іменники, зафіксовані Краєзнавчим словником сіл у Словаччині, дублюють відойконімні похідні Словника словацької мови. Третій етап (початок 90-х років – до сьогодні) – триває дослідження деривації відтопонімних похідних. Нині перед словацькими вченими стоять завдання: «ще раз переглянути Йонові правила (а саме Е. Йона сформулював правила творення ад'ектонімів, уміщені в Словнику словацької мови. – *I. III.*), а також особливої необхідності набуває потреба у новому їх формулюванні» [10, с. 135].

Отже, у словацькому мовознавстві вчені активно досліджують словотвір ад'ектонімів, укладають нормативні словники відтопонімних утворень і дбають про культуру рідної мови.

Бібліографічні посилання та примітки

1. *Ойконім* – термін, який запропонували ономасти деяких слов'янських країн для позначення назв поселень взагалі (міст, селищ, хуторів, окремих будинків), походить від грецького οἰχέω – ‘заселяти’, ‘проживати’, ‘жити’, οἰχία – ‘будинок’, ‘будівля’ [4, с. 88].
2. *Ад'ектонім* – від лат. *adjektivum* – ‘прикметник’ + грецьк. *ὄνομα* – ‘ім'я’ [4, с. 3].
3. Вони є в словацькій та польській лексикографії (див.: слц. м. [18]; польськ. м. [19]).
4. **Горпинич В. О.** Теоретичні питання відтопонімного словотвору східнослов'янських мов / В. О. Горпинич. – К. : Наук. думка, 1973. – 168 с.
5. **Горпинич В. А.** Русские ойконимы и их производные (адъектонимы и катойконимы) в разговорной речи / В. А. Горпинич, К. Е. Нурмухаметов. – Днепропетровск : ДГУ, Костонай, 1998. – 119 с.
6. **Демченко В. Н.** Словообразовательная структура имен прилагательных в современном русском языке / В. Н. Демченко. – Горький : Горьков. ун-т, 1973. – 140 с.
7. **Суперанская А. В.** Структура имени собственного. Фонология и морфология / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1969. – 207 с.
8. **Dvonč L.** Krškany – krškánsky, krškánka, či krškanský, krškanka? / L. Dvonč // Slovenská reč. Ročník 39. – 1974. – Č. 4. – S. 220–226.
9. **Dvonč L.** Prídavné mená od miestnych názvov na *-ce* / L. Dvonč // Slovenská reč. Ročník 62. – 1997. – Č. 2. – S. 87–92.
10. **Horecký J.** Prídavné mená od názvov miest / J. Horecký // Kultúra slova. Ročník 31. – 1997. – Č. 3. – S. 134–138.
11. **Jacko J.** Deriváty miestnych názvov typu Strážske, Boca a Beša / J. Jacko // Jazykovedné štúdie, III. – Bratislava, 1977. – S. 139–146.
12. **Jacko J.** Morfológická a slovotvorná kodifikácia názvov obcí na Slovensku / J. Jacko // Slovenská reč. Ročník 61. – 1996. – Č. 1. – S. 3–9.
13. **Jacko J.** Morfológický a derivačný potenciál miestnych názvov stredného rodu / J. Jacko // Slovenská reč. Ročník 61. – 1996. – Č. 5. – S. 274–282.
14. **Jacko J.** Názvy obcí a ich odvodeniny v dennej tlači / J. Jacko // Kultúra slova. Ročník 30. – 1996. – Č. 2. – S. 78–84.
15. **Jacko J.** Obyvateľské mená a adjektívne derivaty od niektorých miestnych mien / J. Jacko // Slovenská reč. Ročník 39. – 1974. – Č. 5. – S. 304–308.
16. **Jacko J.** O čiastočnej rekodifikácii derivatov od miestnych názvov / J. Jacko // Slovenská reč. Ročník 60. – 1995. – Č. 2. – S. 125–127.

17. **Jacko J.** Substantívne a adjektívne deriváty miestnych mien typu Krškany / J. Jacko // Slovenská reč. Ročník 39. – 1974. – Č. 4. – S. 217–226.
18. **Jóna E.** Prídavné mená k miestnym názvom / E. Jóna // Kultúra slova. Ročník 3. – 1963. – Č. 1. – S. 12–16.
19. **Kočiš F.** Medzilaborce – medzilaborecký alebo medzilaborský? / F. Kočiš // Slovenská reč. Ročník 47. – 1982. – Č. 1. – S. 62–64.
20. **Koperdan Š.** K tvoreniu substantív a adjektív z miestopisných názvov / Š. Koperdan // Jazykovedné štúdie, III, Bratislava, 1958. – S. 83–106.
21. **Názvy obcí na Slovensku** // Pravidlá slovenského pravopisu. – Bratislava: VEDA, 1991 – 536 s.; Pravidlá slovenského pravopisu. Druhé, upravené vydanie. – Bratislava: VEDA, 1998. – 573 s.; Pravidlá slovenského pravopisu. Tretie, upravené vydanie. – Bratislava: VEDA, 2000 – 592 s.
22. **Nazwy geograficzne i etniczne** // Nowy słownik poprawnej polszczyzny. – Warszawa: Wyd-wo Naukowe PWN, 2000. – S. 1391–1473.
23. **Slovenské miestne názvy a obyvateľské mená** // Slovník slovenského jazyka. Zv. 6. – Bratislava, Vyd-vo SAV, 1968. – S. 152–254.
24. **Vlastivedný slovník obcí na Slovensku.** Zv. 1–3. – Bratislava. Veda, 1977–1978.

Надійшла до редколегії 24.03.08

УДК 811.161.1'373.46

Т. Е. Щеглова

Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры

КОГНИТИВНО-ОНОМАСИОЛОГИЧЕСКИЕ МОДЕЛИ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИХ СЛОВСОЧЕТАНИЙ СО СЛОЖНЫМ АДЪЕКТИВОМ

На матеріалі будівельної термінології розглядаються особливості утворення термінологічних словосполучень: визначаються семантичні відношення між компонентами складеного терміна; здійснюється когнітивно-ономасіологічне моделювання термінів-словосполучень зі складним ад'єктивом.

На материале строительной терминологии рассматриваются особенности образования терминологических словосочетаний: определяются семантические отношения между компонентами составного термина; осуществляется когнитивно-ономасиологическое моделирование терминов-словосочетаний со сложным адъективом.

On the material of the terminology of construction the features of formation of terminology combinations of words are examined: semantic relations between the components of the compound terms are determined; the cognitive-onomasiological modeling of terms-combinations of words is carried out with compound adjectives.

Термины-словосочетания по количеству занимают одно из первых мест почти в любой отраслевой терминологии (от 60 % до 90 % от всего объема номинативных единиц) [2, с. 141; 3, с. 84; 6, с. 15 и др.] в силу того, что у терминологического словосочетания есть больше возможностей для выражения нужного смысла, чем у простого термина. Составные термины вербализуют максимальный объем информации, отражают системность понятий, как правило, обозначая подвид и иерархическую соподчиненность. Значительное место в их составе занимают номинации, включающие в свой состав сложный адъектив, выраженный прилагательным или